

De financiële crisis en de recessie: een schadelijke cocktail voor de "reële economie"

Michel Capron

Vanaf september 2008 begon men in te zien welke de gevolgen van de drievoudige crisis (eerst de inflatie en dan de financiële crisis en de recessie) zouden zijn die onze economie langdurig heeft getroffen en nog treft. Alvorens de effecten van deze crisis op de automobielsector en haar toeleveranciers en daarna op de metaal- en staalsector in Vlaanderen en Wallonië meer in detail te bestuderen, is het nodig om een klein overzicht te geven van de andere sectoren, industrieën en diensten die slachtoffer van de sterk verslechterde conjunctuur zijn. "Ze stierven niet allemaal, maar ze werden wel allemaal getroffen", zei La Fontaine, en dat in diverse gradaties en min of meer even snel.

De schade voor de "reële" economie

Ondanks een scherpe prijsdaling van de olieproducten en een uitgesproken vermindering van de inflatie, treffen de gecumuleerde effecten van de financiële crisis¹ en van de recessie² al enkele maanden de economische activiteiten van het land. Ze zullen tijdens het hele jaar 2009 vast wel meer uitlopers krijgen. De weerslag op de tewerkstelling³ en op de werkloosheidscijfers⁴ zou op termijn belangrijk kunnen worden. Daar moet men nog een stijgend tekort op de federale begroting⁵ bijvoegen. De gecumuleerde effecten van de financiële crisis en de recessie worden wel degelijk zichtbaar. Een eerste aanwijzing: in 2008 telde men 8.512 faillissementen (ofwel 10,2 procent meer dan in 2007). Deze faillissementen leidden tot het verlies van 22.183 arbeidsplaatsen en troffen in het bijzonder de horeca, de bouw en de detailhandel. Men constateert een sterke stijging van de faillissementen onder de jonge KMO's. De belangrijkste oorzaak van de faillissementen: liquiditeitsproblemen verbonden met betalingsproblemen

bij de klanten. Een andere indicator: verminderende activiteiten in de sector van de uitzendbureaus: de federatie Federgon constateert aldus een daling met 15,9 procent (22,9 procent bij de arbeiders en 5,1 procent bij de bedienden) in december 2008 in vergelijking met december 2007. De autosector in Vlaanderen en de staalindustrie in Wallonië zijn het zwaarste getroffen. De tijdelijke werkloosheid, waar de technische werkloosheid (in geval van machinebreuk), de werkloosheid wegens overmacht (brand, overstroming) en de economische werkloosheid (gebrek aan bestellingen) onder vallen, trof ten slotte 118.318 personen in oktober 2008 en 176.223 personen in november 2008, wat essentieel te wijten is aan de explosieve groei van de economische werkloosheid. Dit aantal kan de komende maanden nog stijgen.

Tussen september 2008 en januari 2009 werden de textielsector (Picanol, Beaulieu, UCO, General Carpet), de farmaceutische industrie (UCB, Janssen Pharmaceutica), de chemie (Agfa Gevaert)⁶, de technologische sector (Philips, Barco), de non-ferro (Nyrstar, Cumerio), de metaal (Caterpillar⁷, Bekaert, Hayes-Lemmerz, Aleris), evenals de bouw⁸, zonder de automobielsector en de staalindustrie te vergeten, getroffen. Medio januari 2009 voorzag de federatie Agoria voor de technologische sector een verlies van ongeveer 10.000 arbeidsplaatsen voor 2009, dit hoofdzakelijk als gevolg van een teruglopende conjunctuur, de restrictieve voorwaarden voor het financieren van de ondernemingen en de investeringen en de stijgende financiële en loonkosten. Sinds begin januari 2009 ziet men een toename van de herstructureringen en van verloren arbeidsplaatsen in een groeiend aantal in vele industriële sectoren actief zijnde grote multinationale ondernemingen, inclusief de elektronica

en de informatica. De gevolgen ervan voor België (in het geval van Philips, Caterpillar, Pfizer Pharma, HP, Sony, EDS, enz.) zijn nog niet allemaal bekend. Hetzelfde geldt voor de banksector, of het nu ING, Fortis, KBC, Dexia of BKCP betreft, waar de onzekerheid ten aanzien van de effecten op de werkgelegenheid groot blijft. De sector van het luchtvervoer is eveneens getroffen: vandaar aangekondigde herstructureringen bij Sabena Technics⁹, maar ook gedeeltelijke economische werkloosheid bij Aviapartner, Flightcare en DHL. Om hieraan het hoofd te bieden gaan de ondernemingen ofwel over tot het niet hernieuwen van de tijdelijke arbeidscontracten, ofwel tot herstructureringen en zelfs tot ontslagen (vooral van uitzendkrachten) en economische werkloosheid. Ze bevrozen of stelden de investeringen en aanwervingen uit en ze verminderen op diverse manieren de loonkosten van de actieve arbeidskrachten, of dat nu arbeiders, bedienden of kaderleden zijn.

Vlaanderen werd aanvankelijk sterker door een verlies aan arbeidsplaatsen (ongeveer 5.000 in 2008)¹⁰ getroffen, terwijl Wallonië relatief meer door economische werkloosheid werd geraakt. De arbeiders, die i.t.t. de bedienden door de economische werkloosheid worden getroffen¹¹, beschikten in 2008 over een werkloosheidsvergoeding van de RVA variërend van 60 tot 65 procent van het begrensd maandloon van 1.900 euro. Als gevolg van het afsluiten van een interprofessioneel akkoord (IPA) werden deze bedragen verhoogd en uitgebreid.¹²

De daling van de koopkracht heeft ten andere ook zijn weerslag op de consumptie. De omzet van het grootwinkelbedrijf (behalve dan Colruyt en de prijsvechters), de elektrische huishoudelijke apparaten

Kopstukken filosofie

VOLGENDE LEZINGEN:

Epikouros

(Samos 341 – Athene 270)

Epikouros' moreel devies, 'leef in het verborgene', is spreekwoordelijk geworden: geestelijke rust (*ataraxia*) en persoonlijk geluk is het hoogste in het leven. Geluk is volgens Epikouros gebaseerd op lustgevoelens (*hèdonè*) die als afwezigheid van pijn worden gedefinieerd. Hoewel de lustgevoelens van het lichaam de sterkste zijn, zijn die van de geest waardevoller; het gaat niet om kortstondig genot met mogelijk kwade gevolgen, maar om een blijvend gevoel van welbehagen. Dit geluk bereikt men het beste binnen een kring van vertrouwde vrienden.

Naast een levensfilosofie beschrijft Epikouros ook een kennistheorie die vertrekt van de zintuiglijke waarnemingen. Over het niet zintuiglijk waarneembare moet een filosoof zich een theorie vormen die met het waarneembare niet in strijd zal blijken. Dat is bij Epikouros de atoomtheorie. Epikouros nam het atomisme van Demokritos als grondslag van zijn filosofie.

Inleider: Luc Thielens

Datum: woensdag 29 april 2009 vanaf 19u30

Seneca

(Córdoba ca. 5 v.C. – Rome 65 n.C.)

Lucius Annaeus Seneca was een aanhanger van de stoïsche filosofie. Hij was leidsman van kiezer Nero, die hem verplichtte om zelfmoord te plegen. Zijn twaalf dialogen zijn moraliserende essays waarin hij propageert dat afzien van emoties en leven, in overeenstemming met de goddelijke wil die het universum bestiert, de vrijheid van de individuele persoonlijkheid garandeert. De thema's hebben betrekking op het zielenleven van de mens, de rol van de goddelijke voorzienigheid, de standvastigheid van de wijze, de toorn, de gemoedrust, ... Zijn beste werk is zijn *Brieven aan Lucilius* (65) waarin hij het belang van een sobere leefwijze, het oefenen voor armoede, leed en dood bepleit, en de macht van de rede tegenover de fortuin of de autonomie van het goede verkondigt.

Inleider: Luc Thielens

Datum: woensdag 27 mei 2009 vanaf 19u30

Plotinus

(Lykopolis, Egypte, 204 ? – Campanië, Italië, 270)

Plotinus is de grondlegger van het neoplatoonse systeem. Uit Plato's dialogen neemt hij een aantal grondmotieven over: het verschil tussen het zichtbare en het alleen met het denken toegankelijke, de onstoffelijkheid en onsterfelijkheid van de ziel, de transcendentie van het hoogste beginsel.

Evenals Plato in zijn *Timaeus* neemt Plotinus aan dat de zichtbare wereld niet slecht is, maar de best mogelijke van alle. Wat er niet goed is, heeft zijn plaats binnen het geheel en kan bovendien de innerlijke mens nooit raken. Toch heeft de mens de taak zich van de wereld af te keren en te trachten terug te keren naar de oorsprong. Plotinus' levenswijze was geheel in overeenstemming met zijn leer: geconcentreerd op de innerlijke mens, d.i. het goddelijke in hem zelf, met als doel dit terug te voeren tot het goddelijke in het Al.

Inleider: Karel Boullart

Datum: woensdag 24 juni 2009 vanaf 19u30.

Plaats: Vormingplus Antwerpen, Frederik de Merodestraat 36 te 2600 Berchem

Inschrijvingen: Dit kan telefonisch gebeuren op nr 03/230.03.33 (Vormingplus) of via e-mail: info@vormingplusantwerpen.be

en de elektronica lijdt eronder. De media ontslaan preventief om aan de daling van de advertentie-inkomsten en de stijging van de drukkosten, de energierekening en de lonen tegemoet te komen. In Vlaanderen is dat het geval bij de VRT, VTM, bij de dagbladen De Standaard, Het Nieuwsblad, De Morgen, maar ook bij Le Soir en Sabam. Als men ervan uitgaat dat de crisis zich veralgemeent, dan blijkt dat het opvallendste in de automobielsector. Niet alleen de fabrikanten worden er getroffen, maar ook de onderaannemers en de toeleveranciers.

De automobielsector en de metaalsector komen er in Vlaanderen bekaaid vanaf

De hele automobielsector wordt getroffen: in de Verenigde Staten (Chrysler, GM en Ford bevinden zich in een precaire situatie), in Japan (Toyota, Honda), Zuid-Korea (Hyundai, Daewoo) én in Europa¹³, waar de belangrijkste constructeurs (vooral VW, Renault, Fiat, PSA) in belangrijke mate in hun activiteiten en hun tewerkstelling hebben gesneden. Als de constructeurs vandaag al met moeilijkheden worstelen, dan is het vooral op de korte termijn: wie zal welke nieuwe modellen met welk commercieel succes produceren?

Op dit ogenblik wordt de verslechtering van de automarkt vooral sterk in Vlaanderen gevoeld. Ford Genk besliste om 921 (van de 1.113) tijdelijke contracten niet te verlengen en 4.830 arbeiders met vast contract kenden tussen 11 december 2008 en 11 januari 2009 economische werkloosheid. De directie van Ford Genk besloot na het afschaffen van de nacht- en weekendploegen tot de invoering in februari 2009 van de vierdaagse week met 80 procent van het loon en één dag economische werkloosheid. Ford Genk verminderde de dagproductie tot 800 voertuigen. De problemen van de Ford-vestiging zijn, behalve de algemene daling van de productie in de sector, verbonden met het nabije einde van de productiecycclus van de huidige S-Max en Galaxy-modellen en met de concurrentie tussen de andere Europese vestigingen van Ford voor de toekenning van de nieuwe generaties modellen ter vervanging van deze twee modellen.¹⁴ Hoewel de wankelende toestand van het moederbedrijf in de Verenigde Staten

een bron van zorg is, blijft de hoop van de directie gevestigd op de mogelijke toekenning van het hybride Mondeo-model in 2012.¹⁵ Na de herstructurering in 2007 heeft Opel Antwerpen (3.000 arbeiders) 350 tijdelijke arbeiders ontslagen en kende men 34 dagen economische werkloosheid en werd de nachtploeg er afgeschafte. Binnen het kader van een raamakkoord op Europees niveau werd overeengekomen om de productie op de korte termijn door een vermindering van de arbeidstijd en

ten koste, als het moet, van de vestigingen elders te ondersteunen. Van de andere kant blijft de toekomst van de productie die aan Opel Antwerpen is toegekend, erg ongewis: de productie van het huidige Astra-model loopt in 2010 ten einde en Antwerpen is niet verkozen voor de productie van de nieuwe Astra. Een element dat meespeelde, waren de hoge loonkosten in de vestiging van Antwerpen. Ter compensatie heeft de directie van Opel Europe vanaf 2010 de assemblage van de twee

© GUY QUINTELLER

.....
Sinds begin januari 2009 ziet men een toename van de herstructureringen en van verloren arbeidsplaatsen in een groeiend aantal in vele industriële sectoren actief zijnde grote multinationale ondernemingen, inclusief de elektronica en de informatica.
 .....

door economische werkloosheid (met een financiële tegemoetkoming) aan de evolutie van de markt aan te passen in ruil voor werkzekerheid voor de arbeiders met een vast contract. Opel Antwerpen is nochtans op de relatief korte termijn niet van problemen gevrijwaard. De toestand bij het moederbedrijf General Motors is meer dan kritiek en de algemene overcapaciteit, waaronder de filialen gebukt gaan, zou wel eens voor de vestiging in Antwerpen gevolgen kunnen hebben. Inderdaad, niet alleen de Duitse regering, maar ook de regering van B. Obama in de Verenigde Staten is bereid om de nationale fabrieken

SUV-modellen van Chevrolet en Opel beloofd. Maar het lijkt erop alsof de toekenning ervan tot 2012 zal worden verdaagd en slechts zal gelden indien de Vlaamse overheid bereid zou zijn om een kredietgarantie van 200 à 300 miljoen euro af te geven. Vandaar een door H. Van Rompuy meeondertekende brief van K. Peeters aan CEO C.-P. Forster van Opel Europe waarin herinnerd wordt aan de geleverde inspanningen om de kosten te verminderen (i.v.m. de overuren en de ploegenarbeid) en het systeem van economische werkloosheid en waarin men bereid was discussies te openen over een eventueel ingrijpen van de Vlaamse regionale en de federale regeringen om zo de toekomst van Opel Antwerpen veilig te stellen.

Bij Volvo Car Gent (3.790 arbeiders) gingen 250 arbeidsplaatsen verloren en kende men in 2008 30 dagen economische werkloosheid, waar in 2009 nog tenminste 22 dagen bijkomen. De toekomst van deze vestiging is in belangrijke mate afhankelijk van het wel of niet verkopen van Volvo door Ford, waarvan men de precaire toe-

stand in de Verenigde Staten kent. Het is niet onmogelijk dat de Zweedse overheid zich genoodzaakt zal zien om Volvo te redden en aan de fabriek in Göteborg (het meest getroffen door de slechte verkoop van de grote modellen) de voorkeur zal geven ten koste van die in Gent (wegens de kleine compacte modellen echter minder getroffen). De twee vestigingen zullen ten andere met elkaar in concurrentie treden voor de toekenning van het nieuwe model S60. Bij Volvo Europa Trucks te Oostakker (3.000 arbeiders) heeft men 400 arbeidsplaatsen – vooral tijdelijke contracten of uitzendkrachten – opgeheven, heeft men over de laatste maanden twee dagen economische werkloosheid per week ingelast en voorziet men er ten minste nog 35 voor 2009. De vestiging van de vrachtwagenconstructeur voelt de weerslag van de huidige recessie: een sterke daling van de productie door de kredietrestricties, waardoor de potentiële klanten geneigd zijn hun bestellingen uit te stellen of te annuleren. DAF Trucks Westerlo heeft van zijn kant 600 personen – vooral tijdelijke contracten door het niet hernieuwen van hun contracten – ontslagen. De busconstructeur Van Hool ten slotte stuurde medio januari 2009 600 arbeiders met economische werkloosheid en LAG Bree (aanhangwagens) ontsloeg eind december 2008 100 uitzendkrachten. In enkele maanden tijd gingen aldus 2.720 arbeidsplaatsen verloren in die ene sector van de automobielassemblage in Vlaanderen, zonder daarbij de economische werkloosheid mee te tellen.

Bij Audi Brussel is de tewerkstelling niet meer bedreigd, maar de fabriek werd in december en januari zes weken stilgelegd om ze voor de productie van het nieuwe Audi-model A1 klaar te maken. De technisch werkloze arbeiders zouden, aldus de directie, geen loonverlies hebben geleden. De vierdaagse werkweek werd voor de eerste drie weken van februari 2009 voorzien en zes dagen productieonderbreking zijn voor het einde van februari voorzien. De productie van het nieuwe Audi-model A1 moet tegen september 2009 beginnen en de toekomst van de fabriek hangt volledig af van het succes van dit kleine model dat nochtans wordt geconfronteerd met de concurrentie van de Fiat 500 en de Mini van BMW. Wat een probleem kan opleveren is dat de directie van Audi Brussels het systeem van “plus minus conto” wil invoeren, wat een maximale flexibiliteit

veronderstelt. Inderdaad, tijdens productiepieken worden de arbeiders geacht uren te presteren in ruil voor onbetaald verlof tijdens de stille periodes. Dat is een systeem dat kan leiden tot conflicten met de vakbondsorganisaties.

De daling van de productie in de autosector heeft direct gevolgen voor de onderdelenproducenten en de onderaannemers. Daardoor hebben de drie belangrijkste onderaannemers van Ford Genk (Lear Automotive, Syncreon, SML) 200 uitzendkrachten weggestuurd en beroep gedaan op economische werkloosheid. Bij WCA Alro in Genk wordt het collectief ontslag van 180 arbeiders verwacht. Het transportbedrijf Essers te Genk ontdoet zich van 22 bedienden en van alle uitzendkrachten. Bosch in Tienen (ruitenwissers) gaat over tot vijf dagen technische werkloosheid per maand tijdens het eerste trimester van 2009. Producent van chips voor auto's Melexis (Ieper en Tessenderlo) heft 80 arbeidsplaatsen op, Punch Powertrain (Sint-Truiden) voert in januari en februari 2009 economische werkloosheid in, Recticel (Wetteren) dat schuim voor autozetels maakt, gaat medio december 2008 over tot economische werkloosheid voor 160 arbeiders. Tenslotte – maar de lijst is zeker niet exhaustief – kondigt Continental, een producent van remsystemen, het ontslag van 50 arbeiders aan en hoopt Cytec (autolakken) te Drogenbos 165 arbeidsplaatsen op te heffen.¹⁶ Deze maatregelen strekken zich eveneens uit tot de autodealers en de garages in het hele land.

Behalve de automobielsector, die zeker het meeste wordt getroffen, en de staalindustrie zal hierna nog sprake zijn van andere ondernemingen van de eveneens getroffen sectoren van de metaalconstructie, de mechanische industrie en de elektronica. Het verlies van arbeidsplaatsen is niet gering: 450 tijdelijke contracten en 264 arbeiders zijn het slachtoffer van collectief ontslag bij Philips (Turnhout), 205 arbeidsplaatsen gaan verloren bij Nyrstar (Balen-Overpelt), 75 bij Aleris (Duffel), 50 bij Barco (Brugge) en 25 bij Alcatel Bell (Geel). Daar komen nog twee bedrijfs-sluitingen bij: Hayes-Lemmerz (Antwerpen) met 315 verloren arbeidsplaatsen en twee divisies bij Bekaert (Hemiksem en Waregem) met 400 verloren banen. In totaal gingen tussen juli en eind december 2008 zo een 6.000 arbeidsplaatsen in de metaal in Vlaanderen verloren en, volgens

de schattingen van ACV-Metaal, kan dat cijfer oplopen tot 10 procent van de hele metaalsector die in België 234.000 personen tewerkstelt.

De arbeiders in de automobielsector, in de satellietbedrijven en in de metaalsector zijn niet alleen blootgesteld aan verlies van arbeidsplaatsen, maar eveneens aan inkomensverlies. Voor heel wat huishoudens heeft de periode van de eindejaarsfeesten een bittere smaak nagelaten ... Maar het is waarschijnlijk stroomopwaarts, en vooral dan op het niveau van de staalindustrie, dat de effecten van de crisis in de automobielsector zich vooral in Wallonië, maar ook in Vlaanderen, het sterkste doen voelen.

De weerslag van de recessie op de staalindustrie

De effecten van de recessie die de automobielsector, de bouw, de elektrische huishoudelijke apparaten en andere verbruikers van staal treffen, voelde men in de staalindustrie in zowel Vlaanderen als Wallonië onmiddellijk. Deze industrie, die in 2002 in Wallonië nog ongeveer 13.300 arbeiders¹⁷ direct tewerkstelde, telde er in 2008 nog slechts 10.330¹⁸ als gevolg van intussen doorgevoerde herstructureringen en vervroegde pensioneringen. In Vlaanderen geeft ArcelorMittal Gent werk aan 5.200 en ArcelorMittal Genk aan 1.300 staalarbeiders. Bij deze aantallen moet men nog enkele duizenden arbeidsplaatsen in de dienstencentra, de draadtrekkerijen, de toeleveranciers en de onderaannemers voegen. De staalindustrie is in Wallonië nog een belangrijke industrie, maar ze heeft, net zoals in Vlaanderen, niet meer haar lot in eigen handen, omdat ze niet alleen afhankelijk van beslissingen van buitenlandse groepen is, maar ook van de evolutie in de industrieën die ze bevoorraadt. Het is dus niet te verwonderen dat de door ArcelorMittal genomen opties om de recessie te bestrijden voor haar fabrieken in Vlaanderen en nog meer voor die in Wallonië een niet onaanzienlijk effect zullen hebben. Maar het is van belang om eerst de strategische opties van ArcelorMittal te bekijken in de context van een mondiaal zich sterk verslechterende toestand van de staalindustrie.¹⁹

De groep ArcelorMittal ontwierp al een eerste besparingsplan van 4 miljard euro voor haar productie-eenheden. Daarbij

kwam eind november 2008 nog eens een supplementaire 1 miljard euro, voor het merendeel bestemd voor de zogenaamde "ondersteunende" functies (administratieve diensten en de verkoop). Waarvoor zijn in eerste instantie deze besparingsplannen bedoeld? Ze beantwoorden eerst en vooral aan het plan om de schulden van de staalgroep op de lange termijn af te bouwen. Gezien de instorting van de vraag (die 35 procent voor het platte carbonstaal en 50 procent voor het roestvrij staal bedraagt) wegens het opruimen van de voorraden bij de klanten die hun bestellingen zien dalen, vermindert ArcelorMittal op kortere termijn drastisch de productie om een brutale daling van de verkoopprijzen te voorkomen.²⁰ De groep heeft daarbij te maken met een scherpe val van de beursnoteringen van haar aandelenkoersen: de koersen daalden op de beurs van Parijs van 52,62 euro eind augustus 2008 tot 18,12 euro tijdens de eerste helft van januari 2009. Echter, ArcelorMittal verplichtte zich om zijn aandeelhouders correct te belonen. Want het verbond zich om tot in 2009 een onveranderd dividend van 1,5 US\$ per aandeel uit te keren, dit na voor het derde trimester alleen al 2,3 miljard US\$ te hebben uitbetaald. Tenslotte liet de groep tijdens de eerste negen maanden van 2008 een nettoresultaat van 12,031 miljard US\$ noteren.²¹ Het betreft hier dus geen groep op de rand van het faillissement ... maar wel eentje die zowel in Europa als in de Verenigde Staten tot belangrijke productiebeperkingen overgaat. Hetgeen de tijdelijke sluiting van hoogovens en het snijden in de werkgelegenheid (een verlies van 9.000 arbeidsplaatsen, waarvan 6.000 in Europa) impliceert, zonder dan nog te moeten gewagen van het massaal beroep doen op nog meer economische werkloosheid in januari 2009. De economische plannen van de groep waren te verwachten. De crisis verschaft ongetwijfeld de gelegenheid om de plannen tijdens de huidige ongunstige conjunctuur sneller en zonder ernstige sociale incidenten te realiseren.

Voor de staalindustrie in Wallonië hebben de beslissingen van ArcelorMittal belangrijke gevolgen. In het bekken van Luik zal de hoogoven 6 van Seraing, die eind februari 2008²² in bedrijf werd genomen, maar daarna tussen 14 november en eind februari 2009 was gedoofd, voor nog ten

minste langer dan zes maanden worden stilgelegd. De hoogoven van Ougrée werd van medio december 2008 tot begin januari 2009 stilgelegd, waardoor het geheel van de warme fase stilviel. Omdat hij trager zal werken, zijn maatregelen voor economische werkloosheid voorzien. In het koudstaal worden nu, behalve de twee tot vijf weken dat men in november-december 2008 stillag, nog drie lijnen voor elektrische verzinking en precoating na november 2008 voor de volgende zes maanden stilgelegd. Echter, de Luikse staalindustrie heeft al 300 arbeidsplaatsen in de blikwalserij verloren zien gaan en ze was daarbij aan een plan voor de vervroegde pensionering van 1.200 arbeiders onderworpen. Daarbij is het waarschijnlijk dat 300 tijdelijke arbeidskrachten hun contracten niet verlengd zullen zien en dat de uitzendkrachten zullen worden ontslagen. Tenslotte zullen vanaf eind januari 2009 350 administratieve banen volgens de weinig aantrekkelijke regeling van vrijwillig vertrek (zonder recht op een werkloosheidsuitkering) verdwijnen (ook al zal een deel ervan onder de regeling van prepensionering vallen). Bij de grootschalige economische werkloosheid moet men nog de effecten van de talrijke onderaannemers in de Luikse staalindustrie voegen. Parallel daarmee schijnt de Luikse directie van de groep met het plan "Speed Up" om zo besparingen te realiseren en de productiviteit te verhogen waarmee in de toekomst de kosten met 100 euro per ton zouden dalen en Luik op het kostenpeil van de andere Europese vestigingen terecht zou komen. De filialen van ArcelorMittal in Charleroi zijn er niet beter aan toe. Bij Carinox kende men in november 2008 twee weken economische werkloosheid en drie weken in december 2008. Met slechts één hoogoven op drie in werking, besloot de directie op 21 januari 2009 om de kosten te verlagen om tevens het weekendwerk af te schaffen, hetgeen 600 arbeiders en bedienden treft. Voor hen varieert het loonverlies van 15 tot 20 procent. De brutaliteit waarmee de maatregel werd getroffen, leidde tot een 24-urenstaking, waarna de directie verplicht was om op zoek te gaan naar een oplossing voor het probleem van kostenvermindering én voor het beperken van het loonverlies. De onderhandelingen hierover worden voortgezet. Bij Industeel werd de productie na een week onderbreking op het einde van

december 2008 weer voor 70 procent van de capaciteit hervat en dat voor het eerste trimester van 2009. Dat betekent het afvloeien van 200 uitzendkrachten en tijdelijke personeelsleden, het aangekondigde vertrek van 64 bedienden en kaderleden in de "ondersteunende" functies en economische werkloosheid van 29 januari tot 4 februari 2009. Daarbij wordt de Décaperie de la Praye vanaf eind januari tot medio augustus 2009 stilgelegd. Omdat ArcelorMittal slechts drie administratieve centra in Europa (Londen, Luxemburg en Parijs) wil behouden, zullen ten andere fors de activiteiten in de zetel te Brussel worden ingekrompen, hetgeen het verlies van 120 arbeidsplaatsen kan betekenen.

ArcelorMittal Gent is één van de best presterende fabrieken van de groep, maar wordt niet gespaard: op het kantoor vertrekken 216 bedienden vrijwillig, een van de twee hoogovens wordt stilgelegd, over een tijdsduur van drie jaren zullen er 121 tijdelijke contracten en 650 reguliere arbeidsplaatsen in de productie verloren gaan. Tijdens het laatste trimester van 2008 en het eerste trimester van 2009 zal de onderneming maar op 55 procent van de capaciteit draaien, wat een verhoging van de economische werkloosheid zal betekenen. Bij ArcelorMittal Genk waar men, zoals bij Carinox, te maken heeft met een vermindering van de vraag naar roestvrij staal, werden 60 tijdelijke contractarbeiders weggestuurd, moedigt men vrijwillig vertrek en vervroegde pensionering aan, is het weekendwerk afgeschaft en wordt er een collectief verlof van drie weken voor de komende zomer en winter voorzien, dit alles om naakte ontslagen te voorkomen. Twee productielijnen, evenals de koudwalserij, worden voor een onbepaalde termijn stilgelegd. Voor de beide Vlaamse vestigingen van de groep zijn de gevolgen in termen van economische werkloosheid, en dus van inkomensverlies, aanzienlijk, hetgeen eveneens voor de ermee verbonden onderaannemers het geval is.

Men had in september 2008 gedacht dat de vestigingen van Dufenco Belgium, de andere staalfirma in Wallonië, minder zouden worden getroffen wegens hun partnerschap met Novolipetsk Steel en hun goed presterend commercieel apparaat, maar ook hier moest men een toontje lager zingen. De hoogoven van Carsid te

Marcinelle werd vanaf 11 november 2008 tot einde maart 2009 stilgelegd; Duferco Clabecq lag in november 2008 twee weken stil, in december 2008 één week en drie weken tussen medio januari en medio februari 2009; bij Duferco La Louvière lag men tussen 8 december 2008 en 5 januari 2009 stil en daarna werd de meerderheid van de installaties opnieuw tussen 19 januari 2009 en 8 februari 2009 stilgelegd. Thy-Marcinelle van haar kant ging over tot een economische werkloosheid van twee dagen per week. Daarbij komt uiteraard nog de economische werkloosheid bij de onderaannemers bij.

Hieruit blijkt dat het geheel van de sector aan een zware beproeving werd onderworpen. Economische werkloosheid en verlies van arbeidsplaatsen treffen duizenden staalarbeiders en de toekomst ziet er verre van rooskleurig uit. Vandaar de vragen betreffende de overlevingskansen van de installaties (vooral die van Luik)²³ en de beloofde investeringen, zonder te vergeten wat er zou kunnen gebeuren in geval van onvoldoende vrijwillige vertrekkers. Gezien deze situatie die in verschillende mate de staalarbeiders van de filialen van ArcelorMittal in de Europese Unie treft, hebben de vakbonden goed protesteren: ze bevinden zich wel in een moeilijke situatie. Door beroep te doen op vrijwillig vertrek wil men een snel resultaat verkrijgen. Bij ons omzeilt ArcelorMittal de procedures vastgelegd in de Wet Renault, elders wordt ontslagen. Straken gezien de huidige conjunctuur heeft nauwelijks zin.

De EMF (Europese Federatie van Metaalbewerkers) organiseerde een vergadering met de vakbonden van de staalgroep op 17 december 2008. Deze laatsten klaagden de gevolgen van de maatregelen bij ArcelorMittal voor de werkgelegenheid aan, ze pleitten voor onderhandelde oplossingen en ze weigerden naakte ontslagen, ze eisten compensaties voor het loonverlies, ze vroegen dat de periodes met verlaagde productie zouden worden aangewend om in scholing en vorming voor de arbeiders en in de modernisering van het productie-apparaat te investeren om zo beter voor-

.....
Het geeft geen pas dat de overheid miljarden in het banksysteem pompt zonder – toegegeven, want dat is nu in een moeilijke conjunctuur – zich verder te bekommeren om het garanderen van een fatsoenlijk levensniveau aan allen.
.....

bereid te zijn op de volgende conjunctu-rele hervatting. De EMF werd tenslotte gemandateerd om een dialoog met de directie van ArcelorMittal te starten.²⁴ Er is ten andere op dit moment geen kwestie van om acties te beginnen. Men hoeft zich in Europa niet eerder dan ten hoogste voor het tweede semester van 2009 aan enige betekenisvolle herneming van de staalconjunctuur te verwachten. De syndicalisten pogen daarom eerst de sociale gevolgen van de beslissingen van ArcelorMittal te beperken.

De recessie ondergaan?

Vonden in de loop van 2008 manifestaties en werkonderbrekingen – al of niet spontane of met stakingsaanzeg – plaats om de koopkracht te verbeteren, dan heeft men nu, bij het begin van 2009, eerder de indruk dat de wereld van de arbeid de recessie met haar economische werkloosheid, herstructureringen, faillissementen en haar groot verlies aan arbeidsplaatsen ondergaat. De recessie is zeker bij lange na nog niet uitgewoed en ze zal voortgaan met de industriële sectoren en de diensten zwaar te treffen. De overheid tracht in deze troebele sociaaleconomische en politieke conjunctuur zo goed en zo kwaad als het kan door het voorstellen van herstelplannen sussend op te treden. Zo is het herstelplan van de Waalse regio allicht beter dan dat van de federale regering afgestemd, maar dan zullen weer de financiële middelen voor de realisatie ervan allicht onvoldoende zijn. Dit wegens de eerder preciaire toestand van de openbare financiën en wegens de mogelijke risico's die men federaal loopt om andermaal een haperende banksector ter hulp te moeten snellen. Deze beide plannen hebben van herstel enkel de naam, want ze bestaan vooral uit het versnellen van reeds voorziene investeringen, zonder dat die op korte termijn enig merkbaar effect op de werkgelegenheid zullen hebben.

Van haar kant lijkt het toekomstpact van de Vlaamse regering dat door werkgroepen werd voorbereid en samen met de sociale gesprekspartners en het verenigingswezen werd ondertekend, zeker ambitieuzer, daar het vóór 2020 Vlaanderen in de topvijf van de regio's van Europa wil loodsen. Het is hier niet de plaats om dit pact te analyseren, maar wel om zich af te vragen waarin het concreet aan de behoeften van de mensen kan beantwoorden, of dat nu arbeiders, werklozen, uitzendkrachten of tijdelijke contractarbeiders zijn waarvan het aantal alsmaar blijft stijgen.

Meer in het algemeen stelt zich de vraag of de vakbonden er zullen in slagen om de arbeiders – met of zonder werk – te motiveren hun stem te laten horen en deze recessie niet zonder te reageren zullen ondergaan, zonder eerst en vooral op nationaal niveau van de overheid – en ook van de EU – concrete maatregelen te eisen die op korte termijn, indien mogelijk, werkgelegenheid in groeisectoren (denk

hier dan vooral aan de mogelijkheden die de groene economie biedt, bijvoorbeeld in de woningrenovatie en in de recycling, of aan sectoren als in de gezondheidszorg en de opleiding, enz.) kunnen scheppen. Het geeft geen pas dat de overheid miljarden in het banksysteem pompt zonder – toegegeven, want dat is nu in een moeilijke conjunctuur – zich verder te bekommeren om het garanderen van een fatsoenlijk levensniveau aan allen. Het is daarom zaak dat men de ondernemersorganisaties dwingt om zich niet tevreden te stellen met het verkrijgen van financiële steunmaatregelen van de overheid zonder arbeidsplaatsen te moeten scheppen.

We zullen de komende maanden wel zien in welke mate de vakbondsorganisaties in staat zullen zijn om deze objectieven te bereiken en om strategieën uit te werken waarmee ze de arbeiders kunnen motiveren het overwaaien van de sociaal-economische storm niet af te wachten.

(Vertaling: André Mommen)

Noten

- 1 Deze financiële crisis kent niets anders dan rampzalige berichten. Van de ene kant maakt Fortis voor 2008 een verlies van 19 miljard euro bekend en zijn portefeuille bevat nog voor 34,4 miljard euro aan dubieuze vorderingen (waarvan 10,4 miljard euro aan besmette vorderingen). Van de andere kant bevond KBC zich na een spectaculaire koersval (een depreciatie van bijna 60 procent in januari 2009) in meer dan een gevaarlijke situatie. De Vlaamse regering injecteerde op 22 januari 2009 2 miljard euro in KBC en ze opende voor de toekomst een kredietlijn van 1,5 miljard euro, waarna een sterke koersstijging van het aandeel volgde. Deze steun gebeurde niet zonder voorwaarden: een jaarlijkse interest van minstens 8,5 procent, twee door de Vlaamse Regio aangeduide bestuurders, de liquidatie van een deel van de portefeuille met besmette producten, de verplichting om een grotere kredietlijn voor de Vlaamse bedrijven te openen. Daardoor versterkte de Vlaamse regering de Vlaamse verankering van KBC, waarvan men de doorslaggevende betekenis voor de financiering van de Vlaamse economie kent, en liet ze zien dat ze, indien nodig, efficiënter dan de federale overheid kon ingrijpen. De KBC zit niettemin opgezaald met een portefeuille van 15,7 miljard euro aan dubieuze kredieten. Idem voor Dexia dat er tot 11,8 miljard euro van bezit.
- 2 Volgens de laatste schattingen van de Europese Commissie zou de negatieve groei in 2009 bij ons 1,9 procent van het BBP bedragen. Het Planbureau schat de negatieve groei op 1,7 procent. Het schat de daling van de buitenlandse handel op 4,6 procent en van de bedrijfsinvesteringen op 3,9 procent.
- 3 De economie van ING voorzien voor 2009 een verlies van 30.000 à 40.000 arbeidsplaatsen.
- 4 Volgens de RVA daalde in 2008 het aantal volledig werklozen (386.253 personen) met 5,2 procent in vergelijking met 2007, ofwel een daling met 5,4 procent in Vlaanderen en Wallonië en met 4,1 procent in Brussel. De regionale diensten (VDAB, Forem, Actiris) tellen daarbij nog de geregistreerde maar nog niet vergoede werkzoekenden en de jongeren die een wachttijd opgelegd kregen. Volgens deze diensten bedroeg in 2008 het totaal aantal werklozen 516.141 personen. Het verloop in 2008 mag ons niet op een dwaalspoor brengen. In december 2008 steeg het aantal werkzoekenden met 3,9 procent (9,7 procent voor de mannen en een daling met 1,3 procent bij de vrouwen wegens het succes van de dienstencheques) in vergelijking met december 2007. Dit verschijnsel raakt het geheel van de Vlaamse provincies. De werkloosheidsgraad bedraagt er 6,2 procent. De vooruitzichten van de Europese Commissie voorzien voor 2009 een werkloosheidspercentage van 8 procent voor het hele land.
- 5 Het begrotingstekort wordt vandaag op ongeveer 3 procent van het BBP geschat, ofwel op ongeveer 10 miljard euro. Bij het herstelplan komen nog de kosten van de recessie (en de verminderde fiscale inkomsten), de onzekerheden (die duur zouden kunnen zijn) ten aanzien van de eventuele herfinanciering van de banken, het duurder worden van de leningen op de internationale markten, zonder het probleem van de financiering van de kosten van de vergrijzing na 2015 erbij te betrekken. Er is geen sprake meer van om de begroting vóór 2011 in evenwicht te brengen zonder het doorvoeren van een bezuinigingsoperatie die, gezien de huidige conjunctuur, mogelijks de onontbeerlijke sociale maatregelen in gevaar zal brengen.
- 6 Bij Agfa Gevaert moesten, na het opheffen van 300 arbeidsplaatsen, de bedienden en het kaderpersoneel 3 procent van hun loonsom inleveren en een verhoging van de arbeidstijd met 3 procent aanvaarden.
- 7 Bij Caterpillar in Gosselies werd de productie in het eerste trimester van 2009 tot 50 procent beperkt, vandaar economische werkloosheid voor de 3.500 arbeiders. Voor de bedienden en het kaderpersoneel voorziet de directie in een vermindering met 10 procent van de loonlasten, in het bijzonder door een vermindering van het variabele deel van het loon, door kredieturen en door vijf vakantiedagen zonder loon. Ten slotte zullen 100 van de 800 tijdelijke arbeidscontracten niet worden hernieuwd.
- 8 De sector lijdt onder een vraaguitval die vooral te wijten is aan kredietbeperkingen, terwijl de renovatiebouw en de openbare werken de vraag zouden kunnen overnemen. De werkloosheid in de sector steeg in Vlaanderen nochtans in 2008 met 15 procent en trof 12.463 arbeiders. De vermindering tot 6 procent van de BTW in 2009 op een deel van de factuur (maximaal 50.000 euro) voor de nieuwbouw zou de effecten van de crisis enigszins moeten verzachten.
- 9 371 op de 1.100 arbeidsplaatsen worden bedreigd wegens de verhoogde concurrentie die op de prijs drukt en wegens de daling met 15 procent van de luchtvaartactiviteiten en de vervoersactiviteiten van Cargo.
- 10 *De Morgen* (13 december 2008) berekende dat tussen 8 en 12 december 2008 een verlies van 2.615 arbeidsplaatsen onder de een of andere vorm werd aangekondigd, waarvan 1.900 in Vlaanderen en 614 in Wallonië. Volgens *L'Écho* (13-15 december 2008) werden sinds begin september een dertigtal sociale plannen aangenomen waarbij het verlies van 7.400 arbeidsplaatsen, waarvan de meerderheid in Vlaanderen werd voorzien.
- 11 Tegelijk werden de bedienden en het kaderpersoneel met gedwongen verlof gestuurd of zagen ze een variabel deel van hun beloning verloren gaan. Medio januari stelde het VBO bij monde van P. Timmermans (*De Morgen*, 16 januari 2009) voor om de economische werkloosheid ook tot de bedienden uit te breiden. Onnodig te zeggen dat dit voorstel door de bediendenvakbonden als totaal onaanvaardbaar werd beschouwd.
- 12 Het herstelplan van de federale regering (dat het IPA omvat) voorziet in een stijging van deze bedragen tot 70 à 75 procent van het tot 2.200 euro begrensde loon, een maatregel die eveneens op de uitzendkrachten van toepassing is.
- 13 De Europese markt vertoonde een gemiddelde daling van de verkopen van nieuwe wagens met 25,8 procent in november 2008. Deze daling bedroeg in België 16,4 procent. De verkopen van de belangrijkste autoconstructeurs in de EU kenden in de eerste elf maanden van 2008 een gemiddelde daling met 7,6 procent.
- 14 Men mag niet vergeten dat de directie van Ford Europa de spontane stakingen van begin 2008 bij Ford Genk en de onderaannemers heeft verwerkt. M. Capron, "Een spontane stakingsgolf in Limburg", in *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, jg. 42, nr. 2, zomer 2008, blz. 26-29.
- 15 Zie het interview van directeur-generaal G. Martens van Ford Genk in *De Morgen*, 17 januari 2009.
- 16 Wallonië werd eveneens getroffen, o.a. Valeo (18 weken economische werkloosheid over 18 maanden en het niet hernieuwen van 140 tijdelijke arbeidscontracten), Federal Mogul (acht dagen economische werkloosheid in december 2008) en AGC (de divisie autoruiten).
- 17 Dat waren er 9.500 in de vestigingen van Arcelor (Luik en Charleroi), 3.350 bij de groep Duferco (Carsid, La Louvière, Clabecq), 300 bij Thy-Marcinelle en 160 bij de Laminaires du Ruau.
- 18 Dat waren er 6.500 bij Arcelor Mittal (4.400 te Luik en 2.100 in Charleroi), 3.400 bij Duferco, 290 bij Thy-Marcinelle en 140 bij de Laminaires du Ruau.
- 19 De mondiale staalproductie daalde in november 2008 met 19 procent en met 24,3 procent in december 2008 in vergelijking met de overeenkomstige maanden van 2007.
- 20 Tussen begin juli 2008 en medio januari 2009 daalde de gemiddelde uitvoer van warmgewalst breedbandstaal van 1.200 US\$ tot 530 US\$ per ton, die van koudgewalst dunne plaat van 1.250 US\$ tot 625 US\$ en die van gegalvaniseerde plaat van 1.300 US\$ tot 675 US\$.
- 21 ArcelorMittal, persbericht van 5 november 2008.
- 22 Zie B. Denis, "La relance de la phase à chaud de la sidérurgie liégeoise", in *La Revue nouvelle*, mei-juni 2008, blz. 11-14.
- 23 Op 15 december 2008 bevestigde L. Mittal op de Europese ondernemingsraad dat hij de geïntegreerde staalfabriek (warm en koud) te Luik vanaf het hernemen van de conjunctuur weer wilde opstarten. Deze belofte laat op dit moment vooral twijfels over de geloofwaardigheid ervan opwellen.
- 24 EFM, persmededeling van 18 december 2008.